

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GÖZÜYLE TARİH ÖĞRETMENİ: BİR METAFOR ANALİZİ*

The HISTORY TEACHER THROUGH the EYES of HIGH SCHOOL STUDENTS: A
METAPHOR ANALYSIS

Yasemin ER TUNA

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, E-posta: yasemin.er@gop.edu.tr

orcid.org/0000-0003-3007-6682

Article Info

Article Type	Research & Theoretical
Received	05.07.2019
Accepted	20.10.2019
DOI	10.17497/tuhed.587661
Corresponding Author	Yasemin ER TUNA
Cite	Er Tuna, Y. (2019). Lise öğrencilerinin gözüyle tarih öğretmeni: Bir metafor analizi. <i>Turkish History Education Journal</i> , 8(2), ss. 562-588. DOI: 10.17497/tuhed.587661

* Bu çalışma IV. Uluslararası Tarih Eğitimi Sepozyumunda özet bildiri olarak basılmıştır.

Öz: Metafor genellikle; benzetme, kinaye ve teşbih maksadıyla kullanıla gelmiştir ayrıca bir kavrama yönelik, bireylerin zihinsel şemalarının belirlenmesine de olanak sağlar. Bu doğrultuda lise öğrencilerinin Tarih Öğretmeni'ne ilişkin algılarının metaforlar aracılığı ile belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılı Tokat ili merkeze bağlı liselerde öğrenim gören 80 öğrenci oluşturmaktadır. Lise öğrencilerinin tarih öğretmenine ilişkin oluşturdukları metaforlar, "Tarih öğretmeni.....gibidir/ benzer. Çünkü....." cümlesini tamamlamasıyla elde edilmiştir. Toplanan veriler nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizine tabii tutularak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda lise öğrencileri tarih öğretmeni kavramına yönelik 45 geçerli metafor üretmişlerdir. Elde edilen bu metaforlar şu 7 kategoride toplanmıştır: "Her şeyi Bilen Tarih Öğretmeni, Geleceğe Yön Veren Tarih Öğretmeni, Geçmiş Yaşatarak Yansıtan Tarih Öğretmeni, Bilinmezleri Aydınlatan Tarih Öğretmeni, Geçmiş ve Geleceği Bağlayan Tarih Öğretmeni, Güçlü ve Güven Veren Tarih Öğretmeni, Vatansever Tarih Öğretmeni" olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Bu sonuç genel olarak tarih eğitiminin amaçları doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Tarih Öğretmeni Metaforu, Tarih Öğretmen Tipolojisi, Tarih Eğitimi, Lise Öğrencileri

Abstract: Metaphors have been used for allusion and similitude. It also enables to reveal individuals' mental schemas about a concept. In this direction, the purpose of this study was to reveal high schoolers' perceptions regarding history teachers through metaphors. The participants of this study were composed of 80 students studying at high schools in Tokat during the 2017-2018 academic year. Data are compiled through students' answers to the "history teacher is like.....Because.....". Data are analyzed using content analysis method on phenomenology design. Findings show that high school students produced 45 valid metaphors on the concept of history teacher. These metaphors were grouped under 7 main categories, namely; "History Teacher Who Knows Everything, History Teacher Who Connect Past and Future, History Teacher Who Reflect past by living, History Teacher Who Guide (give direction) Future, History Teacher Who Brighten The Unknown, History Teacher Who is Strong/Powerful and Confident, Patriotic History Teacher. This result was discussed in respect to the aims of history teaching and some recommendations were provided for the history teacher educators.

Keywords: Metaphor, History Teacher Metaphor, History Teacher Typology, History Education, High Schoolers

Extended Summary

Purpose

The most important element in the individuals' learning life is the teacher. We always remember our teachers even though our school life ends. The meanings attributed to teacher by students vary from teacher to teacher. Although this changing is due to the personal characteristics of teachers, sometimes it can be said that it is due to the teachers' branches.

The aim of this study is to determine what is likened to history teachers by high school students and to identify the metaphors used by the students while doing this. So, meaning and duty attributed to history teacher by high school students are tried to determine using the analysis of metaphors.

Method

The study is based on phenomenological approaches, one of the qualitative research methods. In this approach, the cases that we are aware of but do not have a detailed understanding are being investigated. The study was conducted with the participation of 80 students from 9th, 10th, 11th, and 12th grades in a high school in the 2017-2018 academic year in Tokat province. The high school students in the study are given forms including some sentences such as "History teacher is like ; because...." And asked to fill the gaps about what they liken to history teacher.

In order to determine the metaphors that high school students have created for the history teacher concept; all data obtained from students' form is analyzed in content analysis. Content analysis requires a closer examination of the obtained data and access to the concepts and themes allowing them to obtain these data.

In total, 45 different metaphors about the history teacher were created by 80 students, when metaphors and explanations created by students were examined in a total of 8 different categories revealing different aspects of the history teacher were generated. These are as follows: History Teacher Who Knows Everything, History teacher who shapes the future, History Teacher Reflecting the Past by experiencing, History Teacher Illuminating the Unknown, History teacher connecting history and future, Strong and Confidential History Teacher, Patriotic History Teacher, History teacher Journeying into the past.

Results and Discussion

In this study, determining high school students' perceptions about history teachers through metaphors, 45 different metaphors were gathered under 7 categories. These categories are All-Knowing History Teacher, Future-Directing History Teacher, History Teacher Reflecting the Past, History Teacher Illuminating the Unknown, History Teacher Connecting the Past and Future, Powerful and Confident History Teacher, Patriotic History Teacher". These categories are valuable in terms of the meaning that students attribute to history

teachers. It has been found that there are similarities between the results of this study and the results of different studies on teacher metaphor. to explain, the Özbaş and Aktekin (2013) conducted similar research with the history teacher candidates. As a result of the research conducted with the history teacher candidates, history teacher has the following meanings: “history teacher as the transmitter of historical knowledge, history teacher as the storage of historical knowledge, history teacher as the enlightener / guide, history teacher as the keeper of the curriculum, history teacher as the shape of the society and history teacher as a history researcher”. Even history teacher candidates believe that history teacher is only a source of information. They were not aware of their duties and responsibilities such as gaining skills, thinking, encouraging them to research and supporting information production. They evaluated the situation from a more traditionalist point of view. When both research results were compared, the perceptions as ‘history teacher as a storer of historical knowledge’ and ‘history teacher who knows everything’ were found to be similar. In addition, it was found a similarity between prospective history teachers’ perception as history teacher as illuminating/guiding person and high school students’ ‘History Teacher Illuminating the Unknown’.

The result of this study, which tries to determine the meaning attributed to high school students by history teachers, shows that in the eyes of the students, the history teacher is very knowledgeable (he knows many other things besides the knowledge of history) and is the most basic source of information. The students' perception of the history teacher has undoubtedly a positive meaning. However, according to the results obtained, students are passive in history classes and are in the position of receiving information without questioning. Because we see that history teacher continues to be the absolute source of narrator and knowledge in student perceptions. History teachers' students; Research shows that it is insufficient to gain high-level thinking skills such as encouragement, interpretation, analysis, and synthesis. According to Evans' (1989) research on history teachers, “Storytelling History” and storytelling history teacher typology, which is one of the typologies of teachers, is still very common. In addition, the history teacher, Evans, a storyteller of the types of history teachers, the survey included in 1989, the teachers included in the research were seen to represent a small group of 11%.

At different times, the results of research conducted for teachers' perceptions are similar to the results of this research. According to these results, it is possible to say that a teacher-centered approach is still widespread.

Giriş

Okul denildiğinde, öğrenme ve öğretmen ilk akla gelen iki kavramdır. Öğretmen, uzun ve zor geçen eğitim öğretim hayatındaki en önemli yeri ifade etmektedir. Öğrenciliğe ve okula dair olaylar ve hatıraların pek çoğunda öğretmenler hep merkezde, baş roldedir. Öğretmenlerin kendi şahıslarına münhasır özellikleri olduğu gibi, branşlarından kaynaklı birtakım özellikler de öğretmenlerin ders işleyiş biçimlerine ve öğretmenlik mesleğine yükledikleri anlamı etkilemiştir. Filmlerde, dizilerde, romanlarda ve hikâyelerde öğretmenlerin başrolde oldukları bilinmektedir. Bu edebi ve sanatsal ürünler incelendiğinde ünlü tarih öğretmeni karakterine rastlanmaktadır (edebi bir üründen hareketle devamı çekilen Hababam Sınıfı'ndaki Mahmut Hoca, Hayat Bilgisi TV dizinde Afet İnan'ı sembolize eden Afet Güçverir Öğretmen, TV dizi Parmaklıklar Ardında'da mahkûm Suzan öğretmen vb.). Çünkü tarih öğretmeni, bugünü anlamaya çalışan bireylerin, öncelikle geçmişi görmesini sağlamaktadır. Tarih öğretmeni gündelik hayatın içindedir. Öğrencilerin, okudukları bir gazetede ya da seyrettikleri haberlerde tarih öğretmenlerine merakla sorabilecekleri pek çok soru vardır. Güncel tartışmalar veya geçmişin bilinmeyen, sansasyonel tartışmalarına dair sorular hep tarih öğretmenine yöneltilir. Aslında tarih öğretmeni tabiri caizse "suya ve sabuna dokunan" kişidir. Bu sebeptendir ki, diğer branş öğretmenlerine nazaran farklı etmenlerin (toplumsal bakış açısı, öğrencilerin ön yargıları ve siyasi atmosfer) baskısı altında kalmaktadırlar. Tarih dersini ve tarih öğretmenini bu baskıdan kurtarmanın yollarından bir tanesi, tarih öğretim metodunun değiştirilmesi olabilir. Tarihin doğasına ve öğretim yöntemine uygun çağdaş metotların yaygın kullanımıyla önemli sorunlar aşılabılır.

Klasik tarih öğretim metodunda, öğretmen merkezdedir. Öğrencilere, en doğru ve en güvenilir bilgiyi tarih öğretmenin bizzat kendisi verir. Tarihi olaylar ya da şahsiyetler hakkında

öğretmen veya müfredat gerekli yorumları geliştirmiş ve bir sonuca varmıştır. Bu yorum ve sonuçları da öğrencilerin kabul etmeleri ve öyle öğrenmeleri gerektiğine inanılmıştır. Öğrencilere olgu ve yorum arasındaki fark hiç öğretilmemiştir. Böyle bir öğretim ortamında tarih öğretmeni her şeyi bilir ve bilmek zorundadır, öğrencilerin soruları da hemen yanıtlanır. Çünkü “Tarih önemlidir!” bu sebepten yeni yetişen genç bireylerin kendi başlarına tarihi olaylar üzerinden çıkarımda bulunmaları, eleştiri ve yorum yapmaları sakıncalı görülmüştür. Tarih öğretmeni ve ders kitapları gerekli yorumu öğrenciler adına yapmış ve sunmuştur. Tarih dersleri ve tarihi bilgiyle ilgili bu durum, öğretmenden öğretmene, tarihçiden tarihçiye değişen bir tarih oluşmasına sebep olmuştur. Bu durumu VanSledright da (1996) ifade etmiştir. O’na göre tarih öğretmenlerinin bireysel farklılıklarından ötürü, tarih dersine bakış açısı, müfredatta yer alan veya almayan konuların yorumlanması ve ders işleyiş biçimi farklılık gösterirken diğer branş öğretmenlerinde böyle bir farklılaşmaya rastlanmaz (akt. Çulha, 2010). Böyle olunca da öğrencilerin tarih öğretmenine ve tarih dersine yönelik bakış açısı da değişir. Öğrencilerin dikkatinden kaçan ya da anlayamadıkları nokta; her tarihi olayın tek ve biricik olmasına karşın, bu tarihi olayları aktaran öğretmenlerin (ya da tarihçilerin) kendi yorumlarının öğrenciler tarafından tarihi gerçeklik olarak anlaşılması ve kabul edilmesidir. Olay, olgu ve yorum arasındaki farklılığı anlayamayan öğrenciler için tarih dersinin “kimin doğruyu söylediği belli olmayan!” karışık bir ders olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Öğrencilerdeki bu kafa karışıklığının ve güvensizliğin giderilebilmesi için, tarih öğretmenlerinin öğrencilerine öğrenme sorumluluğunu yüklemesi gerekmektedir. Çünkü, öğrenci çok çeşitli tarihsel kaynaklarla karşılaştırılmalıdır. Bu kaynakları inceleyip, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma becerisi kazandırılmalıdır. Tarihsel kanıtlara dayalı olarak nasıl yorum yapıldığı, nasıl görüş geliştirildiği öğretilmelidir. Bunlar yapılmadığı takdirde öğrenciler; maksadını aşan, tarihi gerçekliklere uymayan kötü niyetli görüş ve düşünceler arasında boğulurlar. Bu da uzun vadede tarihe karşı, tarihin bilimselliğini sorgulayan ya da tarihi küçümseyen bir anlayışın gelişmesine zemin hazırlayabilir.

Tarih öğretimini gerçekleştiren ve hedeflenen programının tam anlamıyla uygulanmasını sağlayan yegâne otorite öğretmendir. O sebeptendir ki, tarih öğretmenleri çok önemlidir. Öğretmenlerin sahip oldukları kişisel birikimlerinin yanı sıra öğretmenlik meslek bilgi ve yeterlilikleri büyük önem arz etmektedir. Evans (1989; 215) tarih öğretmenleri üzerinde yapmış olduğu araştırma neticesine göre 5 farklı tarih öğretmeni tipolojisi olduğunu

belirlemiştir. Bu tipoloji, tarih öğretmenlerinin benimsedikleri öğretim yöntem ve tekniklerine göre, bizzat öğretmenin kendini ifade etmesi ve tanımlamasına göre belirlenmiştir. Oluşturulan öğretmen tipleri ve katılımcılar içerisindeki oranları şu şekildedir: Hikâyeci %11, Bilimsel Tarihçi %18, Reformcu %45, Eklektik %22 ve Kozmik Tarihçi %2. Bu öğretmen tipleri kısaca şöyle açıklanabilir:

1. Anlatıcı (Öykücü): Anlatıcı tarih öğretmeni, insanlar ve olaylar hakkındaki etkileyici ayrıntıları vurgularlar. Farklı zamanlar, insanlar ve yerler hakkındaki bilginin tarih çalışmak için en önemli gerekçe olduğuna inanırlar. Genel olarak, öğrencilerin temel gerçekleri ve zaman duygusunu anlamalarına yardımcı olmak için insanları ve olayları incelemenin önemli olduğunun vurgulanması gerektiğini savunurlar (Evans, 1989: 215). Anlatıcı tarih öğretmenlerinin yaygın olarak kullandıkları öğretim metodu, öğretmen konuşmasının baskın olduğu öğretmen merkezli bir anlayıştır. Bu da sosyal bilgilerdeki vatandaşlık aktarımı geleneğine uygundur. İçerik bilgisine önemle vurgu yapılır (Barr, Barth ve Shermis, 1977).

2. Bilimsel Tarihçi: Bu tip tarih öğretmeni; tarihsel açıklama ve yorumlamanın tarihi çok ilginç hale getirdiğini öne sürerek, tarihsel süreçleri ve güncel sorunları anlamak için arka plan bilgisi kazanabilmenin önemli olduğunu savunurlar. Bilimsel tarihçi, tarih öğretimi sırasında insanlar ve olaylar arasındaki benzersizliğin ve benzerliklerin bir karışımını vurgulamamız gerektiğini ve öğrencilerin tarihsel sorgulamanın tarihsel genelleme ve süreç becerilerine ilişkin bilgi edinmesinin çok önemli olduğunu öne sürmektedir. Bu tarihçi grubu, tarihi bilimsel bir sorgulama biçimi olarak görmektedir. Bu sebepten öğrencilerin nesnel olarak hakikati keşfetmeleri için kanıtları ve birincil kaynakları eleştirel bakış açısı ile inceler. Bilimsel tarihçiler, tarihi daha bilimsel ve daha objektif kılmak arzusuyla birleşirler (Evans, 1989: 217-224).

3. Reformcu: Bu grup, geçmişin bugünkü sorunlarla ilişkisini vurgular ve tarihin, güncel sorunları anlamak için arka plan olduğunu öne sürer. Genel olarak, bu öğretmenler güncel konuları anlamak ve çıkarımda bulunmak için tarihten ders çıkarmayı öneriyorlar. Bunu sağlarken de geçmişteki pek çok şeyi sorgulamayı tercih ederler. Neden, Niçin sorularını sıkça kullanırlar. Tarihi olaylarla ilgili geçici yasaların mümkün olduğunu ve kanıtlar ışığında geliştirilip incelenmesi gerektiğini savunurlar. İnsanların ve olayların benzerliğini vurgularken, geçmişin günümüzle ne düzeyde alakalı olduğunun öğrencilerce kavranmasının önemli olduğunu öne sürerler. Tarihsel süreçlerin incelenmesi ve geçmişte yaşanan olaylarla ilgili öğrencilerin önemli kararlar vermelerini sağlamayı hedeflerler. Ayrıca bu tarihçiler, tarihin

“geçmişimiz hakkındaki çağdaş düşünceyi” temsil ettiğini ve hiçbir tarihçinin geçmişi olduğu gibi tanımlayamayacağını savunurlar. Önemli olan tarihten ders çıkarmaktır ve bu işi de öğrencilerin yapması beklenir.

4. Eklektik: Bu öğretmenler baskın bir tarih öğretim eğilimine sahip değildirler. Öğrencilerin ilgilerini artırmak için farklı öğretim metodunu bir arada kullanmayı tercih ederler. Bu grubun tarih anlayışları, okul tarihi denem müfredat programının öğretilmesinin gerekliliğini vurgularken, öğrencilerin tarihe bir şekilde ilgilenmesini sağlayacak çeşitli yollar seçerek bunları uygular (Evans, 232).

5. Kozmik Filozof: Kozmik öğretmen olayları, tarihin en ilginç yanı olarak birleştiren genellemeler veya "yasalar" olarak görür. Kozmik filozoflar tarihteki kesin kalıpları görür ve tarihin döngüsel olduğuna işaret eder ve tarihin gelecek için çıkarımları olan derin bir anlamı olduğuna inanırlar. Bu tür öğretmenler açıklamalarını genellikle taktiri ilahi, kader veya Tanrı olarak tanımlanan, diğer dünyasal güçlere atfetme eğilimindedirler. Olayların seyrini şekillendiren güçlü kuvvetleri açıklamak için evrensel yasaları formüle ederek, gözlemlenebilir deneyimi aşan bir açıklama ararlar. Spekülasyonları da tarihsel kanıtlara dayandırmak isterler. Ayrıca bu tip öğretmenler, tüm insan deneyimini sentezleme, insan deneyimini büyük bir düzende konumlandırma girişimlerinde bulunurlar (Evans, 229).

Özetle, öykücü hikâye anlatır, bilimsel tarihçi tarih hakkında açık uçlu düşünmeyi teşvik eder, reformcu öğrencinin sorgulamasını teşvik etmek ve geçmişle bugünü ilişkilendirmek için yöntemleri birleştirir, eklektik öğrencinin ilgisini çekmeye yönelik çeşitliliği seçer ve kozmik filozof kozmik yorumlarla öğrencilere meydan okur. Elbette bu tipoloji tarih öğretmenlerinin tamamını kapsayıcı bir çerçeve oluşturmasa da, genel bir bakış açısı ortaya koyabilir. Tarih öğretmenleri, konunun içeriği ve bu içeriğe uygun kullandıkları ve geliştirdikleri öğretim yöntem-tekniklere göre farklı tiplere bürünmektedirler.

Tarih öğretmeni tipolojisi hakkında bilgi elde edebilmek için, öğrencilerin gözünden de tarih öğretmenin nasıl görüldüğü ve algılandığı tespit edilmelidir. Lise öğrencilerinin tarih öğretmenine yükledikleri anlamı belirlemek için eğitimin bütün farklı kategori ve branşlarında uygulanabilen metafor oluşturma tekniği ile tarih öğretmenine yüklenen anlam bu araştırma ile belirlenmeye çalışılmıştır. Metaforun eğitimde, ölçme aracı olarak kullanılması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Hem sosyal bilimler hem de fen bilimleri eğitiminde kullanıldığı gibi,

farklı bilim dalları tarafından metafor kullanılmaktadır. Metafor kavramı geçmişten günümüze çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu çeşitliliğin önemli etkenleri arasında farklı dil, kültür ve disiplinlerin kendince bir metafor tanımı benimsemeleridir (Özelmacı, 2017: 17). Metafor kavramına ilişkin pek çok tanım yapıla gelmiştir. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir: Lakoff'a (1992) göre, "Metafor kelimesi, bir ya da daha fazla sözcüğün benzer bir kavramı ifade etmek için normal anlamı dışında kullanılmasıyla özgün ya da şiirsel olarak yeniden ifadelendirilmesidir." Başka bir tanıma göre: "Metafor, anlatmak istediğimiz nesneyi veya olguyu, başka bir anlam alanına ait olan, kavramlar ağına bağlayarak, yeniden kavramlaştırmamızı, değişik yönlerden görmemizi ve daha önceden gözden kaçan bazı durumları aydınlatabilmemizi sağlar (Taylor, 1984)." Bu iki tanımdan anlaşılacağı üzere metaforun temelinde detayı görüp onu başka bir şeye dönüştürerek benzetme ve yer almaktadır. Lakoff ve Johnsen'a göre (2003), "Metaforun özü, bir tür şeyi başka bir tür şeyle anlaması ve deneyimlemesidir." Bireyin bir şeyi tanımlamak için oluşturduğu metaforlar aslında zihinsel ve dilsel bir ürünün neticesidir. Bununla ilgili olarak; Saban, Koçbeker ve Saban, (2006) metaforların, bireylerin üst düzey, soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada kullanabileceği güçlü bir zihinsel araç olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece metaforlar, açıklama ve tanımlama maksadıyla kullanılmakla birlikte, iki olgu arasındaki benzerliklerin vurgulanarak anlamın kuvvetlenmesi için de kullanılır (Er-Tuna ve Budak, 2013). Yob (2003) da, bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü zihinsel araçlar olarak ifade etmiştir (Akt. Çelikten, 2006).

Bireysel farklılıklar, dünyayı görmemiz, anlamamız ve yorumlamamızı noktasında birbirimizden ayrılmamıza sebep olur. Bir kavrama yönelik yüklenen anlamın ve algının çeşitliliğini, farklılığını ya da ortak yanlarının belirlenmesini metafor kullanımı sağlayabilmektedir. Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere metafor oluşturmak, özgünlük ve üst düzey zihinsel süreçleri ifade etmektedir. Bir kavrama ya da olguya yönelik ne kadar çok metafor üretilirse o olgunun ya da kavramın pek çok farklı yönünün olduğu anlaşılabilir. Metafor oluşturma ile hem olgu ya da kavrama yüklenen anlamların belirlenmesi hem de öğrencilerin benzerlik kurma gibi (yaratıcılık, özgünlük, bilgiyi dönüştürebilme, detayı fark edebilme, dili etkili kullanma) yeteneklerinin belirlenmesinde çok işlevseldir. Metafor aracılığı ile algıların ortaya konmasındaki amaç, algıların ne kadar zengin olduğu, algıları belirlerken hangi araçların nasıl kullanıldığı ve üzerine araştırma yapılan kavramların farklı

yönlerinin belirlenmek istenmesidir (Er Tuna ve Budak, 2013). Eğitim bilimlerinin farklı alanlarında metaforik algıların belirlenmesine yönelik pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar genellikle belli bir disiplin içerisindeki temel kavramların ya da olguların metaforik algısının belirlenmesine yönelik iken, bir kısmı bir bilim dalı yahut dersin kendine yönelik, bir kısmı da öğretmen, öğrenci gibi eğitimin temel unsurlarına yüklenen algıyı belirlemeye yöneliktir. Bu araştırmalardan bazıları aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

a) Bir derse yönelik oluşturulan metaforları belirlemek için yapılan araştırmalar: Merç ve Koç, 2017; Bolat, 2017; Namlı, Temel ve Güllü, 2017; Aktamış ve Dönmez, 2016; Gömleksiz, Kan ve Ömer, 2012.

b) Kavram ya da olguları belirlemek için yapılan araştırmalar: Gelişli ve Büyükkaya, 2019; Alım, Şahin ve Meral, 2018; Taşgın, İleritürk ve Erdoğan, 2018; Dinçel ve Yılmaz, 2018; Er, 2017; Çelikkaya ve Seyhan, 2017; Köseoğlu, 2017; Candan ve Öztaş, 2017; Şahin, 2016; Bozdoğan ve Sümbül, 2016; Hilmi, 2016; Mutluer, 2016; Ertürk, 2014; Er Tuna ve Mazman, 2013; Yalçinkaya, 2013, Öztürk, 2007:

c) Eğitim öğretim faaliyeti içerisinde yer alan kavram ya da olgulara yönelik yapılan araştırmalar: Kahya, 2018; Tok, 2018; Sezgin, Koşar, Koşar ve Er, 2017; Akbulut, Özdemir ve Cıvğın, 2017; Karadeniz, Er ve Tangülü, 2014; Çulha Özbaş ve Aktekin, 2013; Hacıhafızoğlu vd., 2011; Aydın ve Pehlivan, 2010; Saban, 2004.

Metafor kullanımına ilişkin yapıla gelmiş araştırmalardan öğretmen adaylarının tarih kavramına ilişkin metaforik algılarının belirlenmesine yönelik araştırmalara rastlanmıştır. Bu araştırmalardan Er Tuna ve Mazman Budak (2013) sosyal bilgiler öğretmen adayları üzerinde çalışırken, Yalçinkaya (2013) ise sınıf öğretmen adaylarının tarih algılarını belirlemeye çalışmıştır. Bunların dışında yine tarih kavramına yüklenen algının belirlenmesi için Mutluer (2016), edebiyat bölümündeki öğrenciler üzerinde bir araştırma yapmıştır. Candan ve Öztaş (2017) da lise öğrencilerinin tarih kavramına yönelik algılarını metaforlar aracılığı ile belirlemeye çalışmıştır. Şimdiye kadar farklı eğitim kademesi ve farklı programlarda öğrenim gören öğrencilerin, tarih algılarının metaforlar yardımıyla belirlenmeye çalışıldığı toplam dört farklı araştırmaya rastlanmıştır. Tarih kavramının dışında tarih öğretmen adaylarının tarih öğretmenliğine ilişkin inançlarının belirlenmeye çalışıldığı bir başka çalışmada Çulha Öztaş ve Aktekin (2013) tarafından yapılmıştır.

Ağırlıklı olarak yüksek öğretim seviyesine yapılan tarih ile ilgili metaforik araştırmaların dışına çıkarak, bizzat tarih öğretmeni ile etkileşim halinde bulunan lise öğrencilerinin gözünden tarih öğretmenine yüklenen anlamın metaforlar aracılığı ile belirlenmesi bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilimsel (fenomenoloji) yaklaşıma göre desenlenmiştir. Bu yaklaşımda farkında olduğumuz ancak ayrıntılı bir anlayışa sahip olamadığımız olgular araştırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008;72). Olgubilimsel yaklaşımın amacı, genellikle bir olguya ilişkin bireysel algıların ortaya çıkarılması ve yorumlanmasıdır. Olgu bilim araştırmalarında veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:72). Böylece lise öğrencilerinin “tarih öğretmenine” ilişkin algıları, öğrencilerin oluşturdukları metaforlar aracılığı ile incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılında Tokat Merkezde yer alan bir lisede öğrenim gören 9, 10, 11, ve 12. sınıflardan toplam 90 öğrencinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Katılımcıların sınıflara göre dağılımı aşağıdaki gibidir. Araştırmaya katılan öğrenciler tesadüfi basit örnekleme dayalı olarak seçilmiştir. Sadece şans unsuruna göre öğelerin seçilmesine imkân sağlayacak şekilde örnek grubun belirlenmesi esasına dayanan bir örnekleme yöntemidir. Evrendeki tüm öğelerin eşit derece seçilme şansı bulunmaktadır.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Seviyesine Göre Dağılımları

Sınıf Seviyesi	Kişi
9	20
10	20
11	20
12	20
Toplam	80

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında lise öğrencilerine “Tarih öğretmeni.....gibidir; çünkü.....” biçiminde cümlelerin yazıldığı formlar verilerek tarih öğretmenini neye benzettiklerini yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin formları doldurmaları için gerekli sürenin verilmesinin ardından veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Lise öğrencilerinin tarih öğretmeni kavramına yönelik oluşturdukları metaforların belirlenmesi amacıyla, öğrencilere verilen formdan elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuşlardır. İçerik analizi, elde edilen verilerin daha yakından incelenmesini ve bu verilere ulaşılmasını sağlayan kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirir (Büyüköztürk vd., 2008). Oluşturulan metaforlar içerik analiziyle şu üç basamakta çözümlenmiştir:

1. Kodlama ve Ayıklama Aşaması: Katılımcıların geliştirdiği metaforlar ilk olarak alfabetik olarak sıralanmıştır. Öğrencilerin kullandıkları metaforların kaynaklarının betimsel analizi yapılarak tablo haline getirilmiştir. Tablolarda öğrencilerin geliştirdikleri metaforların mecazların ayrı ayrı ve kullanıma sıklıklarına göre yazılmıştır. Bu aşamada boş bırakılan kağıtlar ve metafora ilişkin açıklamalardan anlam olarak tutarsız olarak görülen formlar elenmiştir.

2. Kategori Geliştirme: Bu basamakta, oluşturulan metaforlar, metaforun konusu, kaynağı ve kaynak-konu arasındaki ilişki açısından incelenmiştir. Bu çalışmada metaforun konusu tarih öğretmeni, kaynağı ise öğrenciler tarafından geliştirilen metaforlar ve bu metaforlara yükledikleri anlamlardır. İnceleme sonucu katılımcıların geliştirdikleri metaforlar ve açıklamaları incelenmiş ve geliştirilen metaforlar 8 farklı kategoriye ayrılmıştır. Öğrenciler tarafından aynı metaforlar oluşturulsa bile bu metaforlar, kaynak-konu ilişkisine göre ayrılmış ve ilgili kategoriler arasına yerleştirilmiştir. Anlamsız, tutarsız ya da kaynak-konu ilişkisi kurulamamış formlar elenmiştir. Böylece 45 farklı metafor 80 öğrenci tarafından geliştirilmiştir.

3. Geçerlik ve Güvenirlik: Nitel araştırmalarda geçerliğin en önemli ölçütleri arasında elde edilen verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Oluşturulan kategoriler, araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla, metaforun yer aldığı kategoriyi temsil edip etmediğini

belirlemek üzere 4 uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü doğrultusunda metafor ile dahil edildikleri kategoriler arasında uyumsuzluk olanlar tespit edilmiş ve yeniden düzenlenmiştir.

Bulgular

Tarih öğretmeni ile ilgili toplam 45 farklı metafor 80 öğrenci tarafından geliştirilmiştir. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve açıklamaları incelendiğinde tarih öğretmenin farklı yönlerini ortaya koyan toplam 7 farklı kategori oluşturulmuştur. Geliştirilen metaforlar ve frekans dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2

Öğrenciler Tarafından Oluşturulan Metaforlar ve Frekans Dağılımı

Metafor	Frekans	Metafor	Frekans
1. Ağaç	1	24. Hidrolik sistem	1
2. Ansiklopedi	6	25. Işık	4
3. Asker	1	26. Kalp	1
4. Astronot	1	27. Kitap	10
5. Ayna	5	28. Komutan	1
6. Bahçıvan	1	29. Köprü	1
7. Çınar ağacı	1	30. Kütüphane	3
8. Dede	2	31. Meşale	1
9. Dede korkut	1	32. Müze	2
10. Deniz	1	33. Nehir	2
11. Devlet	2	34. Not defteri	1
12. Devlet yöneticisi	1	35. Okul çatısı	1
13. Doğunun başlangıcı	1	36. Otobüs	1
14. Dünya	1	37. Pusula	1
15. Filozof	2	38. Sözlük	1
16. Geçmiş	2	39. Tarih kitabı	2
17. Geçmişe açılan kapı	1	40. Yayıdan çıkan ok	1
18. Göz	1	41. Yılanmış şarap	1
19. Güneş	3	42. Yol gösteren rehber)	1
20. Hakem	1	43. Yol	1
21. Hatırlatıcı	1	44. Yürüyen tarih kitabı	1
22. Hazine	1	45. Zaman Makinesi	2
23. Hediye	1		

Konu içerik ilişkisi göz önüne alınarak öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar şu yedi kategoriye/temaya ayrılmıştır:

- Her şeyi Bilen Tarih Öğretmeni
- Geleceğe Yön Veren Tarih Öğretmeni
- Geçmiş Yaşatarak Yansıtan Tarih Öğretmeni
- Bilinmezleri Aydınlatan Tarih Öğretmeni
- Geçmiş ve Geleceği Bağlayan Tarih Öğretmeni
- Güçlü Ve Güven Veren Tarih Öğretmeni
- Vatansever Tarih Öğretmeni

Metaforların konusu dikkate alınarak oluşturulmuş olan temalar ve ilgili metaforlar aşağıdaki gibi tablolandırılmıştır.

1. Kategori: Her Şeyi Bilen Tarih Öğretmeni

Bu kategoriye yani temaya ait öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 3

Her Şeyi Bilen Tarih Öğretmeni Temasına Ait Metaforlar ve Frekansları

Metafor	Frekans
1. Ansiklopedi	6
2. Dede Korkut	2
3. Devlet Yöneticisi	1
4. Dünya	1
5. Hazine	1
6. Kitap	10
7. Tarih Kitabı	2
8. Kütüphane	3
9. Nehir	2
10. Not defteri	1
11. Sözlük	1
Toplam	30

Tablo 3’de yer alan Her şeyi Bilen Tarih Öğretmeni Temasında 11 farklı metafor toplam 30 öğrenci tarafından oluşturulmuştur. Üretilen metaforlar incelendiğinde bilgi içeren ve bilgiye işaret eden metaforlar olduğu görülmüştür. Bu tema altında en çok kitap metaforu (10) oluşturulmuştur, en çok oluşturulan diğer metaforlar ise ansiklopedi (6) ve kütüphanedir (3). Tarih öğretmenin her şeyi bildiği ve bilgi kaynağı-deposu olduğuna sıklıkla vurgu

yapılmıştır. Bütün temalar içerisinde öğrenciler tarafından en fazla metafor üretilen kategoridir. Aşağıda bu temaya ilişkin üretilen metafor örneklerinden bazıları şu şekildedir:

Ö1: Tarih öğretmeni ansiklopediye benzer. Çünkü içinde A'dan Z'ye birçok bilgi barındırır.

Ö2: Tarih öğretmeni hazine gibidir. Çünkü içinde çok kıymetli şeyler barındırır, zengindir.

Ö3: Tarih öğretmeni ansiklopedi gibidir. Çünkü çok bilgilidir ve her olayın tarihini ve ayrıntılarını iyi bilir.

Ö4: Tarih öğretmeni kitap gibidir. Çünkü içerisinde değerli bilgileri olan ve her zaman yanınızda olan Ö4: Tarih öğretmeni bir kitaba benzer. Çünkü geçmişimiz ve geleceğimizle ilgili bilgilerle doludur.

Ö5: Tarih öğretmeni kütüphane gibidir. Çünkü her türlü bilgi onda vardır.

Ö6: Tarih öğretmeni kitap gibidir. Çünkü bilgileri en doğru şekilde verir.

Öğrencilerin oluşturdukları bu metaforlar incelendiğinde, tarih öğretmenin bilgisine saygı duyduklarını görmek mümkündür. Öğrencilerin gözünde tarih öğretmeni, sadece tarih bilgisine değil bunun dışındaki pek çok bilgiye de hakimdir.

2. Kategori: Geleceğe Yön Veren Tarih Öğretmeni

Bu kategoriye yani temaya ait öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 4

Geleceğe Yön Veren Tarih Öğretmeni Temasına Ait Metaforlar ve Frekansları

Metafor	Frekans
1. Bahçıvan	1
2. Deniz	1
3. Doğrunun Başlangıç Noktası	1
4. Hidrolik Sistem	1
5. Komutan	1
6. Pusula	1
Toplam	6

Geleceğe Yön Veren Tarih Öğretmeni temasına ait metaforların yer aldığı Tablo 4 incelendiğinde 6 farklı metaforun 6 öğrenci tarafından oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Her bir metafor bir öğrenci tarafından üretilmiştir. Öğrenciler tarafından üretilen bu metaforlar konusu itibarıyla tarih öğretmenine, rehber olma; bireylere ve topluma, geleceğe ilişkin yön verme özelliğinin yüklendiği görülmektedir. Bu temada yer alan bazı metafor örnekleri aşağıdaki gibidir.

Ö1: Tarih öğretmeni bir arabanın çalışmasının sağlayan hidrolik sistem gibidir. Çünkü bu sistem olmazsa araba yeni yolculuklara ve yollara gidemez. İşte tarihi öğretmeni de toplumu geleceğe hazırlar ve ulaştırır.

Ö2: Tarih öğretmeni pusulaya benzer. Çünkü verdiği bilgiler öğrencisini yönlendirerek aydınlık geleceğe kavuşturur.

Ö3: Tarih öğretmeni bahçivana benzer. Çünkü öğrencisine tarihi nasıl anlatırsa, topluma öyle şekil ve yön verir.

Ö4: Tarih öğretmeni bir doğrunun başlangıç noktası gibidir. Çünkü, öğrenciyi verdiği bilgiler ışığında onu geleceğe doğru uzandırır.

Geleceğe yön veren tarih öğretmeni temasında, öğrenciler tarih öğretmenin bireyleri ve dolayısıyla toplumu şekillendirdiğini düşünmekte ve bu şekillenmenin de geleceğe yönelik olduğuna inanmaktadırlar.

3. Kategori: Geçmiş Yaşatan ve Yansıtan Tarih Öğretmeni

Geçmiş yaşatan ve yansıtan tarih öğretmeni kategorisine ait, öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 5

Geçmiş Yaşatan ve Yansıtan Tarih Öğretmeni Temasına Ait Metaforlar ve Frekansları

Metafor	Frekans
1. Ayna	5
2. Geçmiş	1
3. Göz	1
4. Kalp	1
5. Ok	1
6. Zaman Makinesi	2
Toplam	11

Tablo 5’de görüldüğü üzere Geçmiş Yaşatan ve Yansıtan Tarih Öğretmeni temasında 6 farklı metafor 11 öğrenci tarafından oluşturulmuştur. Bu tema içerisinde ayna (5) ve zaman makinesi (2) teması öğrenciler tarafından daha çok kullanılan metaforlardır. Bu tema içerisinde yer alan metaforlar, tarih öğretmenin iyi bir anlatıcı olma özelliğinden hareketle geçmiş hissettirdiği, yaşattığı ve geçmiş öğrencilere yansıttığı ifade edilmiştir. Örnek metaforlardan bir kısmı şu şekildedir:

Ö1: tarih öğretmeni ayna gibidir. Çünkü tarihle ilgili bildiklerini, öğrendiklerini öğrencilerine sanki o zamanı içindeymiş gibi yansıtır.

Ö2: tarih öğretmeni zaman makinesi gibidir. Çünkü geçmişteki olayları daha dün yaşanmış gibi aktarır ve yaşatır.

Ö3: Tarih öğretmeni göze benzer. Çünkü gördüklerini ve bildiklerini o gözle bize yansıtır ve yaşatır.

Ö4: Tarih öğretmeni bir nevi geçmişin aynası gibidir. Çünkü eski zamanlardan bugüne tarihi yansıtır.

Öğrenci açıklamalarından anlaşıldığı üzere tarih öğretmenin geçmiş e ait bilgileri tıpkı o anı yaşıyormuşçasına etkili bir şekilde öğrenciye aktardığına vurgu yapılmıştır.

4. Kategori: Bilinmezleri Aydınlatan Tarih Öğretmeni

Bilinmezleri aydınlatan tarih öğretmeni kategorisine ait öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 6

Bilinmezleri Aydınlatan Tarih öğretmeni Temasına Ait Metaforlar ve Frekansları

Metafor	Frekans
1. Güneş	1
2. Hakem	1
3. Hatırlatıcı	1
4. Işık	4
5. Meşale	1
6. Hediye	1
Toplam	9

Bilinmezleri Aydınlatan Tarih öğretmeni teması altında 6 farklı metafor 9 öğrenci tarafından oluşturulmuştur. Tablo 6'da görüldüğü gibi ışık (4) metaforu öğrenciler tarafından en çok kullanılan metafor olurken diğerleri birer defa kullanılmıştır. Aşağıda bazı metafor örneklerine yer verilmiştir.

Ö1: Tarih öğretmeni ışık gibidir. Çünkü karanlık geçmişi aydınlatır.

Ö2: Tarih öğretmeni güneşe benzer. Çünkü o tarih hakkında bilinmeyi, doğmayan güneşi görmemizi sağlar.

Ö3: Tarih öğretmeni hakem gibidir. Çünkü tarafsız duruşuyla bilmediklerimizi aydınlatır.

Ö4: Tarih öğretmeni ışığa benzer. Çünkü tarihi geçmişimizi aydınlatarak düşüncelerimizi kesinleştirmeye yardım eder.

Ö5: Tarih öğretmeni bir hatırlatıcı gibidir. Çünkü o bizim bilmediklerimizi bilerek bizi aydınlatıyor.

Bilinmezleri Aydınlatan Tarih Öğretmeni temasında, öğrenciler tarih öğretmenin en temel görevi olan öğretme eylemine vurgu yapmışlardır. Öğretmenin sahip olduğu bilgilerin kendilerini aydınlattığını ve bilinmeyenleri öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

5. Kategori: Geçmiş ve Geleceği Bağlayan Tarih Öğretmeni

Bu kategoriye ait öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 7

Geçmiş ve Geleceği Bağlayan Tarih Öğretmeni Temasına Metaforlar ve Frekansları

Metafor	Frekans
1. Müze	2
2. Otobüs	1
3. Yol	1
4. Köprü	1
5. Filozof	1
Toplam	6

Bu tema içerisinde 5 farklı metafor 6 öğrenci tarafından üretilmiştir. Geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan tarih öğretmeni temasında öğrenciler, tarih öğretmenin geçmiş ve gelecek arasındaki sıkı ilişkiyi vurgulayan yönüne vurgu yapmışlardır. Tablo incelendiğinde

müze (2) metaforunun dışındaki diğerlerinin birer öğrenci tarafından oluşturulduğu anlaşılmıştır. Aşağıda bu tema içerisinde yer alan metaforlardan bir kaçına yer verilmiştir.

Ö1: Tarih öğretmeni otobüs gibidir. Çünkü geçmiş ve gelecek arasında yolculuk yaparak bunları birbirine bağlar.

Ö2: Tarih öğretmeni filozof gibidir. Çünkü düşünceleriyle geçmiş ve geleceği birleştirir.

Ö3: Tarih öğretmeni müzeye benzer. Çünkü hem geçmiş onundur hem de gelecek, tıpkı müzedeki eserler gibi.

Ö4: Tarih öğretmeni köprü gibidir. Çünkü geçmişle şimdi arasında bağlantı kurar.

Tarih, geçmiş-bugün-gelecek arasındaki ilişkiyi göstererek aralarındaki bu sıkı bağları anlatmaya ve göstermeye çalışır. Dolayısı tarih öğretmeni de geçmişin, bugünden ve gelecekte kopuk olmadığını öğrencilere öğretmeye çalışır. Bu tema içerisinde öğrencilerin tarihin ve tarih öğretmenin bu misyonunu anlayarak buna vurgu yaptıkları görülmüştür.

6. Kategori: Güçlü ve Güven Veren Tarih Öğretmeni

Güçlü ve güven veren tarih öğretmeni kategorisine ait öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo8

Güçlü ve Güven Veren Tarih Öğretmeni Temasına Ait Metaforlar ve Frekansları

Metafor	Frekans
1. Çınar Ağacı	1
2. Devlet	2
3. Yıllanmış Şarap	1
Toplam	4

Tablo 8'e bakıldığında üç farklı metaforun dört öğrenci tarafından oluşturulduğu görülmektedir. Çınar ağacı (1), devlet (2), yıllanmış şarap (1). Bu tema altında toplanan metaforlarda, tarih öğretmenin bilgisine duyulan saygı ve güven, öğrencilerin gözünde öğretmenin güçlü olduğu düşüncesini doğurduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda bazı örneklere yer verilmiştir.

Ö1: Tarih öğretmeni çınar ağacı gibidir. Çünkü gölgesinde oturanlara ferahlık ve güven verir.

Ö2: Tarih öğretmeni devlet gibidir. Çünkü bilgileri sayesinde güçlüdür ve bizi korur.

Ö3: Tarih öğretmeni yıllanmış şaraba benzer. Çünkü eskidikçe değeri ve lezzeti artarak bize güven verir.

Tarih öğretmeni genelde ciddi ve dolayısı ile önemli konulardan bahseder. Bu özelliğinden dolayı öğrenciler tarih öğretmeninini yine sahip olduğu bilgilerden dolayı güven duyulan bir karakter olduğunu düşünmüşlerdir.

7. Kategori: Vatansever Tarih Öğretmeni

Bu kategoriye ait öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar ve frekans tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 9

Vatansever Tarih Öğretmeni Temasına Ait Metaforlar ve Frekansla

Metafor	Frekans
1. Ağaç	1
2. Asker	1
3. Okul Çatısı	1
Toplam	3

Vatansever tarih öğretmeni temasına ilişkin metafor üreten öğrenciler, öğretmenlerinin vatansever olmalarına vurgu yapmışlardır. Ağaç (1), asker (1) ve okul çatısı (1) metaforları kullanılmıştır. En az metafor ve frekansa sahip ikinci temadır. Üç farklı metafor üç öğrenci tarafından oluşturulmuştur. Bazı metafor örnekleri aşağıdaki gibidir:

Ö1: Tarih öğretmeni asker gibidir. Çünkü vatani için her zaman hazır bekler, vatani için canını verir.

Ö2: Tarih öğretmeni ağaca benzer. Çünkü kökleriyle toprağına ve vatanına öyle bağlıdır ki, sökülemez.

Ö3: Tarih öğretmeni okulun çatısına benzer. Çünkü bütün öğrencileri vatan aşkı ve sevgisiyle toplar, bir araya getirir.

İnsanlar tarafından genellikle tarih ve vatan severlik arasında bir bağ kurulur. Bu bağın burada tarih ile ilgilenen, onu öğretmeye çalışan tarih öğretmeni ile de bağdaştırıldığı görülmüştür.

Sonuç

Lise öğrencilerinin tarih öğretmeni algılarının metaforlar aracılığı ile belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada 45 farklı metafor, 7 kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler “Her şeyi Bilen Tarih Öğretmeni, Geleceğe Yön Veren Tarih Öğretmeni, Geçmiş Yaşatarak Yansıtan Tarih Öğretmeni, Bilinmezleri Aydınlatan Tarih Öğretmeni, Geçmiş ve Geleceği Bağlayan Tarih Öğretmeni, Güçlü ve Güven Veren Tarih Öğretmeni, Vatansever Tarih Öğretmeni”dir. Tarih öğretmeni algısına yönelik Özbaş ve Aktekin’in (2013) tarih öğretmen adaylarının “tarih öğretmeni”ne ilişkin algılarının metaforlar aracılığı ile belirlendiği başka bir araştırma sonucu incelenmiş ve iki noktada benzerlikler olduğu tespit edilmiştir. Tarih öğretmen adayları ile yapılan araştırma sonucunda tarih öğretmenine şu anlamlar yüklenmiştir: “tarihsel bilginin aktarıcısı olarak tarih öğretmeni, tarihsel bilginin depolayıcısı olarak tarih öğretmeni, aydınlatan/yol gösteren kişi olarak tarih öğretmeni, müfredatın bekçisi olarak tarih öğretmeni, toplumu şekillendiren kişi olarak tarih öğretmeni ve tarih araştırmacısı olarak tarih öğretmeni”. Bu araştırma neticesinde de tarih öğretmenin aktarıcı, bilgi verici, aydınlatıcı gibi özellikleri ön plana çıkmıştır. Tarih öğretmen adayları bile tarih öğretmenin sadece bilgi kaynağı olduğuna inanmaktadırlar. Bilginin yanında beceri kazandırma, düşündürme, araştırmaya sevk ettirme, bilgi üretimine destek olma gibi görev ve sorumluluklarının farkında olmamışlardır. Daha gelenekselci bir bakış açısıyla durumu değerlendirmişlerdir. Her iki araştırma sonucu karşılaştırıldığında, tarihsel bilginin depolayıcısı ve tarihsel bilginin aktarıcısı olarak tarih öğretmeni ile Her şeyi Bilen Tarih Öğretmeni algısının benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Buna ek olarak öğretmen adaylarının “aydınlatan/yol gösteren kişi olarak tarih öğretmeni algısı ile lise öğrencilerinin Bilinmezleri Aydınlatan Tarih Öğretmeni algısı arasında da bir benzerlik bulunmuştur.

Farklı branş öğretmenlerine yönelik araştırma sonuçları ile bu araştırma sonuçları arasında da genel olarak öğretmen kavramına yönelik algıların benzer olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmalardan bazıları ve elde ettikleri sonuçlar şu şekildedir:

Saban (2004) sınıf öğretmen adaylarının öğretmene yükledikleri anlamı belirlemek için yapmış olduğu metaforik çalışmada, öğretmen adaylarının %64’ünü öğretmeni “bilginin kaynağı ve aktarıcısı, öğrencileri şekillendirici ve biçimlendirici, öğrencileri tedavi edici” olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Yine Saban, Koçpeker ve Saban (2006) öğretmen adayları

üzerinde yapmış oldukları metaforik çalışma neticesinde, öğretmen kavramına ilişkin “şekillendirici/biçimlendirici, yol gösterici/yönlendirici, bilgi sağlayıcı, iş birlikçi/demokratik lider, bireysel gelişimi destekleyici ve karakter gelişimcisi” gibi anlamlar yüklemişlerdir. Afacan (2011) fen bilgisi öğretmen adaylarının fen teknoloji öğretmeni algılarını belirlemeye çalıştığı araştırma sonucunda da ağırlıklı olarak fen bilgisi öğretmenine karşı geleneksel bir bakış açısıyla anlam yüklemişlerdir. Araştırma neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: “ yol gösterici-yönlendirici, her alanda bilgi sahibi, bilgi sağlayıcı, şekillendirici, bilim insanı, bireysel gelişimi destekleyici”. Kırıl (2015) da öğretmen adaylarının “öğretmen” algılarını belirlemeye çalıştığı bir başka metaforik çalışmada, “itici istenmeyen bir varlık, bilgi kaynağı, hoş giden değerli bir varlık, mekanik bir varlık, yol gösterici, yönlendirici bir varlık, rahatlatıcı ve sakinleştirici bir varlık olarak öğretmen sonucuna ulaşmıştır. Taşgın vd. (2018)’nin ortaokul öğrencileri ile yapmış olduğu Türkçe dersi ve Türkçe öğretmenine yönelik metaforik çalışma sonucunda Türkçe öğretmenine “Bilgi sağlayıcı, Rahatlatıcı, uzaklaştırıcı-korkutucu, yol gösterici, karakter gelişimcisi, biçimlendirici ve şekillendirici, otorite unsuru ve değerli bir unsur olarak Türkçe öğretmeni” biçiminde algıladıkları tespit edilmiştir. Kahya’nın (2018) edebiyat öğretmeni adayları ile edebiyat öğretmeni metaforuna ilişkin yapmış olduğu araştırma sonucuna göre katılımcıların %58’i de öğretmene geleneksel bakış açısıyla bakmış ve “bilgi kaynağı ve/veya sağlayıcısı, yol gösterici ve yönlendirici, rol model, değerli bir varlık, şekillendirici/biçimlendirici, süper otorite, sevgi ve fedakârlık örneği “gibi anlamlar yüklemişlerdir. Son olarak Alım vd. (2018)’nin coğrafya öğretmen adayları üzerinde yapmış oldukları “öğretmen” kavramına yönelik metafor analizi çalışmasında da öğretmene şu anlamlar yüklenmiştir: “yön/yol gösteren, aydınlatan, koruyucu olan, şekillendiren/biçimlendiren, yaşam kaynağı ve çok yönlü olarak öğretmen”.

Yukarda bahsedilen bu araştırma sonuçlarındaki “bilgi sağlayıcı, bilginin kaynağı, şekillendirici ve biçimlendirici, her alanda bilgi sahibi olan öğretmen, yol gösterici” algısı ile bu araştırmada elde edilen “Her şeyi bilen, geleceğe yön veren, bilinmezleri aydınlatan, güçlü ve güven veren tarih öğretmeni” algısının benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bu sonuca bakarak öğretmenlerin en güvenilir bilgi kaynağı olduğu ve bu bilgiye dayanarak toplumu ve bireyleri şekillendirme görevini sürdürdüğü ve sınıfın otorite kaynağı olarak liderliği eline tuttuğu anlaşılmıştır. Ayrıca öğrenciler için öğretmen olumlu bir anlam ifade etmektedir.

Lise öğrencilerinin tarih öğretmenine yükledikleri anlamı belirlemeye çalışan bu araştırmanın sonucu göstermektedir ki, öğrencilerin gözünde tarih öğretmeni çok bilgilidir (tarih bilgisinin dışındaki diğer pek çok şeyi de bilmektedir) ve en temel bilgi kaynağıdır. Öğrencilerini aydınlatan, onları şekillendiren ve geleceğe yönlendirendir. Öğrencilerin sahip olduğu tarih öğretmeni algısı, şüphesiz olumlu bir anlam taşımaktadır. Ancak elde edilen sonuca göre öğrenciler tarih derslerinde pasiftir ve bilgiyi sorgulamadan alan konumundadır. Tarih ders işleyiş yöntemi, halen öğretmen merkezli ve anlatıma dayalıdır. Çünkü öğrencilerin metafor açıklamaları ve bununla ilgili oluşturulan kategorilerde hep öğretmenin etkinliğine vurgu yapılmaktadır. Tarih öğretmenlerinin öğrencileri; araştırmaya teşvik etme, yorumlama, analiz ve sentez gibi üst düzey düşünme becerilerinin -ki bunlar özel de tarihsel düşünme becerilerini ifade etmektedir- kazandırılmasında yetersiz kaldığını göstermektedir. Oysa yeni tarih anlayışında öğretmen, öğrencilere bilgi ve becerilerin dengeli bir şekilde kazandırılması görevini üstlenmiş, hikayeci anlatım tarzı da dahil olmak üzere tek tip öğretim yöntem- tekniklerinden vazgeçmiş olmalıdır. Tarih öğretmenleri farklı yöntem ve teknikleri uygulamış olsalar bile bu çabaların yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Çünkü öğrenci algılarında tarih öğretmenin, anlatıcı ve bilginin mutlak kaynağı olmaya devam ettiğini görmekteyiz. Evans'ın (1989) tarih öğretmenleri üzerine yaptığı araştırma neticesine göre oluşturulan öğretmen tipolojilerinden "Öykücü Tarih" anlayışının ve öykücü tarih öğretmeni tipolojisinin halen çok yaygın olduğu görülmektedir. Kaldı ki Evans'ın oluşturduğu tarih öğretmeni tiplerinden öykücü tarih öğretmeni, araştırmanın yapıldığı 1989 yılında araştırmaya dahil edilen öğretmenlerin %11'lik gibi küçük bir grubu temsil ettiği görülmüştür.

Ayrıca yukarıda bahsedilen farklı zamanlarda ve farklı gruplar üzerinde yapılan genelde öğretmen özelde branş öğretmenlerine yönelik metaforik algıların belirlenmeye çalışıldığı diğer araştırma sonuçları da bu araştırma sonucunda olduğu gibi temelde öğretmen kavramına ilişkin benzer ve olumlu bir algı olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlara göre öğretmen merkezli bir anlayışın halen yaygın olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Afacan, Ö. (2011). Fen bilgisi öğretmen adaylarının “fen” ve “fen teknoloji öğretmeni” kavramlarına yönelik metafor durumları. *E- Journal of New World Sciences Academy*, 6(1), ss. 1242-1254.
- Akbulut, S., Özdemir, E.E., ve Cıvğın, H. (2017). Ortaokul öğrencilerinin kitap ve okumak kavramları üzerine metaforik algıları. *Turkish Journal of Primary Education*, Sayı: 2, ss. 30-43.
- Aktamış, H., Dönmez, G. (2016). Ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersine bilime fen bilimleri öğretmenine ve bilim insanına yönelik metaforik algıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35 (1), ss. 7-30.
- Alım, M., Şahin, İ. F. Ve Meral, E. (2018). Coğrafya öğretmen adaylarının (pedagojik formasyon) öğretmen kavramına ilişkin algıları. *Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 22 (2), ss.1113-1127.
- Aydın, İ. S. ve Pehlivan, A. (2010). Türkçe öğretmeni adaylarının “öğretmen” ve “öğrenci” kavramlarına ilişkin kullandıkları metaforlar. *Turkish Studies International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5 (3), ss. 818-842.
- Barr, R. D., Barth, J. L. & Shermis, S. S. (1977). *Defining the social studies*. Arlington, Virginia: National Council for the Social Studies.
- Bolat, Y. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının Türk eğitim tarihi dersine ilişkin algıları: bir metafor analizi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (38), ss. 12-28.
- Bozdoğan, K., Sümbül A.M. (2016). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin ‘müze’ kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.31, ss.107-127.
- Candan, A., & Öztaş, S. (2017). Ortaöğretim öğrencilerinin tarih kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. *Journal of History Culture and Art Research*. 6(2), ss. 507-526.

- Çelikkaya, T. ve Seyhan, O. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının evrensel değerlere ilişkin metafor algıları, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8 (3), ss. 65-87.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), ss. 269-283.
- Çulha, B. (2010). İyi bir tarih öğretmenin nitelikleri (öğretmen tipolojisi). *Tarih Nasıl Öğretilir? Ed. Mustafa Safran (ss. 431-436)*. İstanbul: Yeni İnsan.
- Çulha Özbaş, B. ve Aktekin, S. (2013). Tarih öğretmen adaylarının tarih öğretmenliğine ilişkin inançlarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9 (3), ss. 211-228.
- Dinçel-Keray, B. ve Yılmaz, A. (2018). Ortaokul öğrencilerinin ve Türkçe öğretmen adaylarının “Türkçe dersi” ve “Türkçe öğretmeni” kavramlarına ilişkin metaforları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22 (1), ss. 243-276.
- Er, H. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “üniversiteye” ilişkin metaforik bakış açıları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi (IJOESS)*, 8 (30), ss. 1928-1952.
- Er Tuna, Y. ve Mazman Budak, F. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “tarih” kavramına ilişkin algılarının mecazlar/metaforlar yardımıyla analizi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 14, ss. 609-642.
- Ertürk Kara, H. G. (2014). Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Okul Öncesi Eğitim Kavramına İlişkin Metaforları, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (2), ss. 104-120.
- Evans, R.W. (1989). Teacher conceptions of history. *Theory and Research in Social Educatin*, 17 (3), pp. 210-240.
- Gelişli, Y. ve Büyükkaya, C. E. (2019). 8. ve 12. Sınıf öğrencilerinin öğretmen kavramına yönelik metaforik algıları. *TURAN-SAM Uluslararası Hakemli Bilimsel Dergisi*, 11 (41), ss. 116-124.
- Gömlüksiz, M.N., Kan, A. Ü. ve Öner, Ü. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin metaforik algıları. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2), ss. 419-436.

- Hacıfazlıoğlu, Ö., Kardeniz, Ş., Dalgıç, G. (2011). Okul yöneticilerinin teknoloji liderliğine ilişkin algıları: metafor analizi örneği. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), ss. 97-121.
- Hilmi, S. S. (2016). Analysis of social sciences high school students' remarks on underground resources - Kütahya sample. *Educational Research and Reviews*, 11(1), pp. 23-29.
- Kahya, H. (2018). Aday Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin “edebiyat öğretmeni” kavramına ilişkin algılarının metafor yoluyla analizi. *Uluslar Arası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), ss. 104-117.
- Karadeniz, O., Er, H. ve Tangülü, Z. (2014). 8. Sınıf öğrencilerinin SBS’ye yönelik metaforik algıları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (15), ss. 64-81.
- Kıral, E. (2015). Öğretmen adaylarının algılarına göre öğretmen metaforları. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), ss. 57-65.
- Köseoğlu, P. (2017). An analysis of university students’ perceptions of the concepts of “water” and “water pollution” through metaphors. *EURASIA Journal of Mathematics Science and Technology Education*, 13(8), pp. 4343-4350.
- Mutluer, C. (2014). Edebiyat Öğrencilerinin tarih kavramına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla analizi. *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı 19, ss. 699-718.
- Namlı, A., Temel, C. ve Güllü, M. (2017). Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersine ilişkin ürettikleri metaforlar. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (2), ss. 479-496.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının ‘coğrafya’ kavramına yönelik metafor durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (2), ss. 55-69.
- Lakoff, G. and Johnsen, M. (2003). *Metaphors we live*. London: The University of Chicago.
- Merç, A.ve Koç, İ. (2017). Psikolojik danışman adaylarının özel eğitim dersine ilişkin metaforik algıları. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), ss. 28-39.
- Saban, A., Koçbeker, B. N. ve Saban, A. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6 (2), ss. 461-522.

- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), ss. 131-155.
- Sezgin, F. Koşar, D. Koşar, S. Er, E. (2017). Öğretmenlerin öğrenciye yönelik metaforlarının belirlenmesine ilişkin nitel bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 32 (3), ss. 600-611.
- Şahin, S. H. (2016). Analysis of pre-service social sciences teachers’ geography perceptions through metaphors: case of Dumlupınar University, *Journal of Education and Training Studies*, 4 (2), ss. 159-168.
- Özelmacı, Ş. (2017). Metaforlar ve benzerleri ile ilgili söylemler. B. Kılcan (Edt.), *Metafor ve Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin Bir Uygulama Rehberi* (ss. 17-33). Ankara: Pegem.
- Taşgın, A., İleritürk, D. ve Erdoğan, K. (2018). Ortaokul öğrencilerinin “Türkçe dersi” ve “Türkçe öğretmeni”ne ilişkin metaforları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7 (1), ss. 397-410.
- Taylor, W. (1984). *Metaphors of education*, London: Heineman Educational Books.
- Tok, E. (2018). Okul öncesi öğretmen adaylarının oyuna ilişkin algıları: metafor analizi örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 26 (2). ss. 599-611.
- VanSledright, B.A. (1996). “Closing the gap between disciplinary history? Historian as high school history teacher. J. Brophy (Edt.), *Advanced in Research on Teaching, Teaching and Learning History*, V.6, pp. 157-289.
- Yalçınkaya, A. (2013). Tarih kavramına yönelik sınıf öğretmeni adaylarının ürettikleri metaforların incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 5 (3), pp. 95-112.